

Teemana internet ja kansalaisaktivismi

Luette Poliitiikka-lehden teemanumeroa, jossa käsitellään kansalaislähtöistä verkkopolitiikkaa. Tällainen politiikka tarkoittaa kansalaisten omaehtoista toimimista kaikkialle ulottuvassa verkkojen verkossa eli internetissä, jota pidetään merkittävimpänä uuden informaatio- ja kommunikaatioteknologian ilmiönä. Artikkelit käsittelevät internetin kokemista poliittisena toimintatilana, ”haktivismia”, ”netti-konsumerismia” sekä internetin poliittista käyttöä globaalien oikeudenmukaisuuden liikkeen protesteissa. Katsauksissa puolestaan esitellään uudenlaisia netti-puolueita sekä poliittista fenomenologiaa metodologisena orientaationa kansalaislähtöisen politiikan analysointia varten. Teemanumeron ovat koonneet tutkijat Tapio Häyhtiö ja Jarmo Rinne, jotka järjestivät marraskuussa 2006 tutkijaseminaarin ”Politics on the Internet: New Forms and Media for Political Action”. Seminaariin osallistui useita internet-politiikan tunnettuja kansainvälisiä tutkijoita, joiden plenum-esitelmiin teemanumeron artikkelit perustuvat. Tutkijaseminaari oli Suomen Akatemian rahoittaman hankkeen ”Online-discussions as Political Action” (2003–2006) päätösseminaari.

* * *

Verkkopolitiikan analysointi on haastava tehtävä tutkijalle ainakin kahdesta syystä. Ensimmäkin internet-politiikka on ennakoimatonta ja monikerroksista, sillä internetin toimintaympäristöt rakentuvat mitä moninaisimmista teknologioista. Internet-teknologioita voivat hyödyntää poliittisesti lukuisat eri toimijat, kuten valtioeliitit, puolueet, ehdokkaat, luottamusmiehet, suuret ja pienet yritykset, erilaiset globaalit organisaatiot ja verkostot, terroristit, armeijat, perinteinen massamedia, kansalaisjärjestöt ja -verkostot, etniset ja seksuaalivähemmistöt, asukasyhdistykset, yksittäiset kansalaiset, jne. Tästä syystä voidaan hieman kärjistäen todeta, että verkossa kuka tahansa voi politikoida, ja verkossa mitkä tahansa asiat voidaan politisoida. Erilaisia teknologioita käyttämällä verkossa voidaan politikoida toimintatavoin, jotka poikkeavat radikaalisti fyysisten toimintaympäristöjen tarjoamista mahdollisuuksista. Tämä aiheuttaa myös sen, että verkon virtuaalisissa kommunikaatioyhteyksissä voivat politisoitua asiat, jotka reaalisen toimintaympäristön rajoitteiden vuoksi jäisivät poliittisen keskustelun ulottumattomiin.

Toiseksi internetissä esiin nousevien poliittisten ilmiöiden tutkimista hankaloittaa se, että internet-teknologiat kehittyvät jatkuvasti. Tämän vuoksi vuoksi kaikkia internetin käyttäjiä, toimintatyylejä tai -ympäristöjä ei voida kattavasti luokitella saati empiirisesti tavoittaa. Verkkotutkimuksien aineistot saattavat olla vanhentuneita jo keräämisen jälkeisenä päivänä. Esimerkiksi laajoihin kyselyaineistoihin perustuvissa tutkimuksissa on oltaava tutkimustuloksien yleistämisen suhteen erityisen tarkkana.

Viime vuosikymmenten internetin teknologisoosiaalista muutosta voidaan havainnollistaa neljän eri siirtymävaiheen avulla. Ensimmäkin voidaan puhua internetin esihistoriasta, jolloin verkkoviestintää suunniteltiin pääasiassa USA:n armeijan tarpeisiin. Inter-

netin kehitys avoimeksi digitaaliseksi tietoverkoksi sai alkusysäyksen, kun maan armeijan *Arpanet*-tietoverkko jaettiin kahtia sen hallinnoimaan MILNET:iin ja yliopistojen käyttöön annettuun NSFNET-verkkoon vuonna 1985. NSFNET alkoi laajeta nopeasti, kun sen tietoverkkoprotokollaan mukautui useita muita tietoverkkoja. NSFNET kasvoi muutamassa vuodessa globaaliksi tietoverkkojen verkoksi ja samoihin aikoihin sitä alettiin kutsua erisnimellä ”internet”. Tätä Internet 1.0 -vaihetta kesti 1990-luvulle asti ja sille oli ominaista, että internetiä käytti pääosin suppeahko piiri tietokoneisiin perehtyneitä ihmisiä.

Www-selainten esiinmarssi 1990-luvulla loi puitteet verkkoviestinnän helpokäyttöisyydelle mahdollistaen Web 1.0 -ympäristön. Samanaikainen laite-, ohjelmisto- ja tiedon siirtokapasiteetin kehittyminen johti lopulliseen internetin läpimurtoon ja käytön huimaan kasvuun. Verkkoselaimen myötä internet muuttui graafiseksi toimintaympäristöksi, jossa käyttäjät voivat vapaasti julkaista sisältöjä, luoda verkkosivustoja ja -yhteisöjä, etsiä informaatiota, ”surffata” paikasta toiseen, viihdyttää itseään, politikoida, kuluttaa tavaroita ja palveluja sekä kohdata ihmisiä. Poliittisesti merkittävintä verkkoviestinnässä on sen de-medialisoiva vaikutus, joka tarkoittaa massamedian hallitseman välittäjä-roolin murtumista ja horisontaalisen viestinnän esiinnousua. Internetin yleistyessä mitä moninaisimmat kommunikaatioaktiivismin toimintatyylit nousivat esille, koska niitä oli mahdoton kontrolloida ja verkossa kuka tahansa saattoi pyrkiä nostamaan tärkeiksi kokemiaan asioita julkiseen keskusteluun.

Viime aikoina kansalaislähtöisen verkkopolitiikan analysoimisessa on alettu kiinnittää huomiota Web 2.0 -siirtymään. Sillä viitataan internetin toimintamuotoihin ja -sisältöihin, jotka perustuvat käyttäjäkeskeiseen ja yhteisölliseen vuorovaikutukseen. Internetin palvelut ja sovellukset ovat suuressa määrin kaupallisia, mutta tämä ei ole estänyt verkon omaehtoista kansalaistoimintaa. Itse asiassa Web 2.0 -viestinnän ymmärretään muuttavan internetin toiminta-alustaksi, jossa ihmiset eivät ainoastaan keskustele vaan tekevät asioita yhdessä. Internetin staattiset viestintämuodot ovat korvautumassa www-ympäristöön tukeutuviksi dynaamisiksi ja yhteisöllisiksi verkostoiksi, joissa yksilöpohjaisesti osallistutaan sisältöjen luomiseen ja muokkaamiseen. Nettiyhteisöllisyydet poikkeavat olennaisesti niistä käsityksistä, joilla fyysisen toimintaympäristön yhteisöllisyyksiä selitetään. Verkossa yhteisöllisyyden perustana voi olla esimerkiksi virtuaalinen yhdessäolo, tiedon tai sisältöjen jakaminen ja tuottaminen, poliittisten adressien organisoiminen tai verkkojoukkojen parveilu jonkun kiintoisan asian ympärillä. Verkkoyhteisöt voivat myös kehittyä kollektiivisen älykkyuden lähteiksi, kun niissä parveilevat yksilöt sovittautuvat yhteen ratkaistakseen ongelmia tai saavuttaakseen jonkin yhteisesti tärkeäksi koetun päämäärän tai tavoitteen. Tällaisessa sosiaalisessa sisällöntuotannossa käyttäjät itse kontrolloivat luomisprosesseja esim. kehittelemällä, luokittelemalla, lajittelemalla tai arvioimalla verkkoaineistoja. Web 2.0 -sovelluksia voidaan kutsua vertaismediaksi, jossa yhteisöllisyys riippuu yksilöiden valinnoista liittyä verkostoihin ja vapaaehtoisesti toimia niissä.

Internet-teknologiat ja niiden käyttötavat ovat kehittyneet kiihtyvällä vauhdilla, mutta verkon poliittinen hyödyntäminen on seurannut varsin kaukana teknisen kehityksen kärjestä. Teemanumeron kirjoitukset kertovat myös tästä epäsuhdasta: niiden aineistot liittyvät suurimmalta osin Web 1.0 -viestintään, Web 2.0 -käytäntöjen analysoinnin jäädessä vähemmälle huomiolle.

Internet on tietokonevälitteisen kommunikaation yleistyttyä 1990-luvun puolivälistä lähtien ollut vakiintunut yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kiinnostuksen kohde. Suomessa politiikan tutkijat ovat kiinnostuneet aiheesta varsinaisesti vasta viime vuosina. Internetin vaikutusta poliittiseen toimintaan voidaan tarkastella useasta näkökulmasta. Yleisimmin verkkoa analysoidaan poliittisen osallistumisen mahdollistamisen näkökul-

masta, sekä toiminnallisen verkoston luomisen, sen jatkuvuuden tai organisatorisen muodon perspektiiveistä.

Tämän numeron tarkoituksena on esitellä internetin poliittista hyödyntämistä uudenvuoden kansalaisvaikuttamisen näkökulmasta, jota kutsun refleksiiviseksi politiikkakäsitteeksi. Refleksiivinen politiikka viittaa sekä subjektiivisesti koettujen arkitodellisuuden epäkohtien ja asiakysymysten *refleksiiviseen* politisoitumiseen, että *reflektiiviseen* poliittiseen arvioon, joka määrittää politisoitumisesta seuraavia toimia ja päätöksiä. Refleksiivinen politiikka näin ymmärrettyä tarkoittaa intuitiivisesti ja vaistonomaisesti esiin nousevia politiikan muotoja ja keinoja, jotka poliittisessa arvioissa saavat jäsentyneemmän toiminnallisen ilmenemismuodon. Refleksiivinen toiminta ei saa kimmoketta puoluepoliittisista kiistoista, ideologioista tai perinteisistä luokka- ja ryhmäjäsennyksistä, sillä uudenvuoden kansalaisvaikuttaja haluaa itse valikoida asiat, joiden puolesta politikoida. Asialistasta tulee henkilökohtainen: sille nousee muun muassa kuluttamiseen, eläinoikeuksiin, ympäristöön, terveyteen, paikalliseen kaupunkisuunnitteluun sekä etniseen, seksuaaliseen tai kulttuuriseen identiteettiin liittyviä huolenaiheita.

Internetin tekninen kehitys ja sen pluralistisesti esiin nousevat viestintämuodot voimistavat (*empower*) erityisesti poliittisia kansalaistoimijoita, koska verkossa on avautunut radikaalisti individualisoitunut toimintaympäristö. Verkko on luonut kokemuksellisen tilan, joka avaa käyttäjilleen lukemattomia mahdollisuuksia havaita ja tulkita ympäröivää elämisa maailmaa sekä toimia. Verkko on myös tila harjoittaa ja kehittää poliittista arviointitaitoa, sillä de-medialisoituneissa verkkojulkaisuissa käyttäjistä tulee aktiivisia toimijoita, jotka joutuvat itse arvioimaan aineistoja ja tekemään valintoja. Internetin ansiosta kuka tahansa voi murtautua omalla asialistallaan julkisuuden eri tasoille, mikäli ajettavalla asialla on nostetta ja kannatusta myös muiden mielestä.

Teemanumeron kirjoitukset edustavat tutkimustapaa, jonka avulla tuotetaan tällä hetkellä merkittävimpiä internet-tutkimuksen tutkimustuloksia. Ne hyödyntävät tapaustutkimuksellista tutkimusotetta sekä metodologista triangulaatiota, eli erilaisten aineistojen, menetelmien tai teorioiden yhdistämistä. Tämä tutkimusstrategia lienee ainoa tapa selittää internet-politiikkaan liittyviä monimutkaisia piirteitä. Kirjoituksissa analysoidaan erilaisia internetin kulttuurisia toimintaympäristöjä, mikä korostaa sitä, että politiikan tutkimuksella ja kulttuurintutkimuksella on useita yhteisiä leikkauspisteitä. Elämme media-kulttuurien läpäisemässä maailmassa, jossa erilaiset mediasisällöt vaikuttavat sosiaalisen elämän, vapaa-ajan ja kulttuurisen vuorovaikutuksen lisäksi poliittisiin näkemyksiimme ja identiteetteihin. Kriittinen kulttuurintutkimus tulkitsee tästä näkökulmasta yhteiskunnan poliittisen kamppailun kentäksi, jossa tutkijoiden tehtävä on suhtautua kriittisesti kommunikatiivisiin käytäntöihin ja merkityksiin, jotka uusintavat hierarkkisen vallankäytön rakenteita, toimintatapoja ja taantumuksellisia puhekäytäntöjä. Kriittisten kulttuurintutkijoiden tapaan myös monet politiikan tutkijat ovat kiinnostuneet moniperspektiivisestä tutkimuksesta, joka tarjoaa keinoja resistanssin politiikalle.

Tässä julkaisussa Pertti Lappalainen tarkastelee internetiä kokemuksellisuuden perustavana toimintatilana ja välineenä, joka mahdollistaa kansalaislähtöisen politikoinnin mitä erilaisimmilla poliittisilla tyyleillä. Tim Jordan puolestaan esittelee haktivismin erilaisia toimintatyyppisiä, minkä pohjalta hän määrittelee internet-teknologioiden politiikan tutkimuksen strategisia lähtökohtia. Sigrid Baringhorstin artikkelissa poliittinen konsumerismi määritellään poliittisen osallistumisen muodoksi sekä hahmotellaan kuluttamisen politiikan yleisiä elementtejä. Baringhorstin analyysissä huomio keskittyy internetin vaikutuksiin kuluttajakansalaisten toiminnassa. Lorenzo Mosca tutkii kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen aineiston perusteella globaalien oikeudenmukaisuuden liikkeen internetin poliittista käyttöä. Moscan tutkimuksen painopisteenä on internetin hyötyjen ja haittojen

arviointi uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnalle. Katsauksissa Kari Hintikka esittelee uudenlaisten verkkopuolueiden taustoja ja toimintatapoja ja Jarmo Rinne kehittää poliittisen toiminnan teoriaa, joka kiinnitetään metodologiseen tulkintaan fenomenologisesta filosofiasta. Rinteen teksti käsittelee erityisesti poliittisen toiminnan yksilöistymisen vaikutuksia ja henkilökohtaistuvan politiikan toimintatapoja.

Tampereella 6.3.2008

TAPIO HÄYHTIÖ